

NEMECKÝ KONCERN WESTDEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG V BULHARSKU

ELIEZER ALFANDARI

Prítomnosť zahraničného kapitálu v bulharských médiách charakterizuje isté špecifikum. Možno si to všimnúť v súvislosti s faktom oneskoreného prílevu tohto kapitálu do Bulharska: v porovnaní napríklad s Poľskom sa Bulharsko môže pochváliť prítomnosťou zahraničných investorov až od roku 1996.

Tento fakt nie je náhodný.

Vstup zahraničného kapitálu do bulharských médií je iba časťou ich celkovej privatizácie. Práve v súvislosti s tým existuje pevné spojenie medzi spôsobom vzniku súkromného mediálneho sektora a účasti zahraničného kapitálu v ňom.

Súkromný mediálny sektor vznikol v období rokov 1990–1994. V Bulharsku pôsobí 13 terestriálnych televíznych regionálnych staníc, vydalo sa 95 licencií na stanice káblovej televízie. Okrem toho doslova všetky bulharské noviny, vrátane niekoľkých straníckych, vydávajú akciové spoločnosti.

V tomto sektore však zaznamenávame istý nedostatok autenticity privatizácie, ako aj jasný nedostatok trhových črt pri vzniku a pôsobení súkromných médií.

Existujú najmenej tri symptómy tohto nedostatku autenticity.

Prvým je práve nepripustenie zahraničného kapitálu k privatizácii na samom jej začiatku. Zahraničný kapitál sa objavil až potom, keď súkromný sektor nadobudol pomerne stálu štruktúru.

Ak nerátame spoločnosť Ringie zo Švajčiarska, ktorá v roku 1993 založila týždenník *Cash*, ale napokon sa ho vzdala, pretože nebol úspešný, prvým a jediným predstaviteľom zahraničného kapitálu je Westdeutsche Allgemeine Zeitung (ďalej WAZ). Je to koncern so sídlom v Essene, ktorý pôsobí takisto v Rakúsku a v Maďarsku. V priebehu rokov 1996–1997 tento koncern kúpil vcelku noviny spoločnosti *168 časa*, to značí denník *24 časa* a týždenník *168 časa*, ako aj 30 percent novín spoločnosti Media holding, t. j. denníky *Trud* a *Nošten Trud* a týždenník *Žalt Trud*. Všetky tieto tituly sú celoštátne.

Oneskorený vstup zahraničného kapitálu ponúka domnienku, že mediálny priestor bol počas siedmich rokov rezervovaný pre bulharský kapitál. A v tomto spočíva aj druhý a základný symptóm nedostatku autenticity privatizácie médií. Súkromný kapitál totiž nie je súkromný, ale pochádza zo štátnych zdrojov. To značí, že v Bulharsku sa uskutočnila transformácia spoločenských prostriedkov na súkromný kapitál, určený na mediálne ciele.

Mechanizmus tejto transformácie možno charakterizovať v troch bodoch:

Po prvé: Poskytnutie úverov z bánk konkrétnym osobám, ktoré boli tesne späté s komunistickou nomenklatúrou alebo bezpečnostnými službami a vynútili si ich prostredníctvom štátu s cieľom založiť médiá. Tieto dlžoby štát v roku 1990 podľa špeciálneho zákona uhradil a bankám sa vrátili peniaze zo štátneho rozpočtu. Ukazuje sa, že časť súkromných médií sa vytvorilo z peňazí daňových poplatníkov. Takto vznikli aj noviny spoločnosti *168 časa*. Je to jedno zo zoskupení novín, ktoré vlastní WAZ.

Po druhé: Štátom povolená skrytá privatizácia verejných médií. Tak sa aj staré noviny *Trud* stali súkromným majetkom, krátko potom sa objavil ich popoludňajší a týždenný variant. To je druhé zoskupenie novín, ktoré vlastní WAZ.

Po tretie: Investovanie peňazí spoza hraníc, najmä vo forme kapitálu zmiešaných spoločností, do už jestvujúcich súkromných médií. V tomto prípade je to zneužívanie súkromných médií na legalizovanie domáceho kapitálu pochádzajúceho z čias komunizmu.

Tretím symptómom nedostatku autenticity privatizácie médií je to, že privatizačný kapitál sa dostal len vo veľmi malom rozsahu do elektronických médií. V súčasnosti má súkromný rozhlas a súkromná televízia v Bulharsku iba regionálny dosah. Za nedostatok treba pokladať, že nemajú dosah na celé bulharské územie, čo súvisí s absenciou legislatívy v tejto oblasti. Ak berieme do úvahy, že onedlho sa začne privatizácia druhých programov štátneho rozhlasu a televízie, na čo sa už pripravujú rôzne záujmové skupiny, jedným z cieľov takéhoto legislatívneho stavu je zabrániť investíciám zahraničného kapitálu do elektronických médií.

Celkove možno povedať, že v dôsledku tohto spôsobu privatizácie v Bulharsku sa ešte neuskutočnila reálna deregulácia monopolistického mediálneho systému z čias komunizmu. Pre spomínané mechanizmy sa tento systém a jeho súkromný sektor nachádzajú – pravda, skrytým spôsobom – pod tvrdou politicko-štátnou kontrolou. Je jasné, že bulharský paradox spočíva v tom, že mediálny systém, zorganizovaný na trhovom základe, sa využíva na realizovanie netrhových cieľov.

Keď sa v roku 1996 objavil v Bulharsku nemecký koncern WAZ, akoby to signalizovalo koniec tohto nesúladu. Všetko ukazovalo na to, že zahraničný kapitál prichádza s jedinou motiváciou, a to finančného zisku! Navyše sa zdalo, že tento kapitál má čistý (pretože je trhovú) pôvod na rozdiel od predchádzajúcej etapy, známej už viac pod názvom „Etapa úverovaných milionárov“, ako aj aforizmom, že pôvod prvého milióna sa nedá a nemá čím dokázať.

Na druhej strane však spôsob vstupu a existencie WAZ nastoľuje nevyhnutné otázky, takisto súvisiace s autenticitou privatizácie médií.

Zarážajúca je netypickosť investičnej situácie, súvisiaca s nemeckým koncernom.

Zo strany WAZ to nebola klasická finančná invázia. Koncern sa objavil v Bulharsku, keď ho pozvali, no pozvali ho nevedno kedy, avšak v okamihu, ktorý zodpovedal záujmom bulharských zmluvných partnerov. Práve vtedy sa rozhodlo, že cudzincom treba predat dve spomínané skupiny bulharských novín.

Ide o najväčšie noviny v Bulharsku. Ústredné denníky *24 časa* a *Trud* majú spoločne náklad 550 tisíc, zatiaľ čo náklad ostatných 8 denníkov dosahuje sotva 220 tisíc výtlačkov.

Je jasné, že pre nemecký koncern bola táto transakcia najvýhodnejšia. Preto je veľmi dôležité zamyslieť sa nad otázkou: Prečo bolo v záujme bulharskej strany predat noviny, ktoré boli úspešné na mediálnom trhu?

Aby sme mohli odpovedať na túto otázku, je nevyhnutné uvedomiť si aj politický kontext tejto obchodnej transakcie.

Na prelome rokov 1996 a 1997 sa v Bulharsku uskutočnila druhá politická transformácia po novembri 1989. Po druhý raz politický disponent odstúpil z vlády, pričom vôbec nestratil riadiaci monopol nad spoločenskými procesmi. Práve vtedy, s cieľom zakryť novú formu starého monopolu, sa udiala obrovská transformácia štruktúr, funkcií a personálu hlavných riadiacich inštitúcií.

Toto sa odrazilo aj v médiách. Zmeny sa začali práve v tých prostriedkoch, vďaka ktorým politický disponent počas posledných 8 rokov realizoval svoj monopol vo verejnej oblasti: je to štátny rozhlas a televízia a dvojce najväčších novín *24 časa* a *Trud*. Zmenili sa predovšetkým vedenia alebo majitelia týchto médií.

Vidieť teda, prečo sa WAZ mohol objaviť v Bulharsku jedine v kontexte záujmov a cieľov disponenta a prečo nemecký koncern kúpil práve noviny *24 časa* a *Trud*. Vedome alebo nevedome sa WAZ ukázal ako predĺžený plášť starého stranického monopolu na médiá, prejavil sa ako dobre platený sprostredkovateľ. O tom svedčí empiricky potvrdený fakt, že noviny WAZ sa prihovárajú verejnosti takým istým obsahom a takou istou životnou, politickou a ekonomickou filozofiou, ako to bolo aj pred vstupom WAZ do Bulharska. Aby pôsobilo vierohodne, že ide o skutočnú investičnú situáciu, vytvorili dojem, že noviny, ktoré kúpil WAZ, bankrotujú. Aj v tom je paradox: bankrot najbohatších novín! Otázka spôsobu bankrotu je menej dôležitá: dávno, ešte v roku 1995, buď destabilizovali banky financujúce tieto dvojce noviny, alebo skompromitovali majiteľov týchto bánk, poukazujúc verejne, že ide takisto o „úverovaných miliónárov“.

Takouto ekonomickou clonou sa teda zakryla politická stránka celej privatizačnej transakcie.

Táto kamufláž trvá dodnes. Napríklad prítomnosť WAZ v Bulharsku sa priveľmi dramatizuje a škandalizuje, pridávajú sa jej monopolistické vlastnosti na mediálnom trhu. Základom a príčinou ohovárania konkurentov je práve prebiehajúci súdny proces proti WAZ. Okrem toho sa ponáhľajú vytvoriť novú typológiu bulharských novín ich rozdelením na noviny „bulharské“ a na noviny „nemecké“.

Za tým všetkým sa starostlivo ukrýva fakt, že noviny, ktoré teraz vlastní WAZ, aj predtým mali taký istý, 80-percentný trhový podiel a presne rovnaké vydavateľské zameranie.

Tak či onak kauza WAZ nastoľuje problém vzťahu Bulharska k účasti zahraničného kapitálu v procese privatizácie médií. V krajine je veľmi potrebná politická vôľa na demonopolizáciu národného hospodárstva, ako aj na využitie skutočných trhových a konkurenčných mechanizmov.

Z poľského originálu Eliezer Alfandari: Westdeutsche Allgemeine Zeitung w Bulgarii preložila Hilda Holinová.

ZAHRANIČNÝ KAPITÁL V RUSKÝCH PROSTRIEDKOCH VEREJNÝCH INFORMÁCIÍ

LIJA JEVSEJEVOVÁ

Pokiaľ ide o zahraničný kapitál v prostriedkoch verejných informácií Ruskej federácie, je ho zatiaľ poskromne. Príčin je niekoľko. V trhových procesoch fungovania prostriedkov verejných informácií v Rusku je badateľná národná osobitosť. Na prvý pohľad sa môže zdať, že základný zákon trhovej ekonomiky, čiže maximálny zisk z predaja, v danom prípade informačného produktu, ešte funguje slabo. Je to do